

גבולות דמיוניים: איך יוצאים ממצרים בכל יום?

איך יתכן שהקב"ה מעמיד בראש פסגת הישגיו אירוע אחד ונקודתי של יציאת מצרים? בפעם היחידה בהיסטוריה בה הקב"ה שולף 'כרטיס ביקור' ומציג את עצמו בפנינו, הוא מציג בראש הישגיו את האירוע של הוצאת בני ישראל מהכלא ולא את העובדה שהוא ברא את היקום מאין ליש?

ב"ה | חודש ניסן - פסח | תשע"ט

למזכיר: "אתה יכול להשליך את הפתק לפח הזבל הקרוב אליך".

משם המשיכו לביקור בבית הסוהר מעשיהו ברמלה ושוב שמעו מפי האסירים רשימת תביעות: מכשיר טלוויזיה בכל תא, בריכת שחיה, מכון כושר ועוד. המזכיר רשם כל פרט וכשהם יצאו מהמתחם, התכוון לזרוק את הפתק לפח הקרוב אליו. "לא ולא, אמר ספיר, עלינו לשבת על כל סעיף ולראות מה לספק להם. תבין, סטודנט אני כבר לא אהיה, אבל לכלא כולנו עלולים להגיע..."

אם נשאל יהודי: "מה הקב"ה בשבילך?" מה אומרת לך המילה "האלוקים"? הוא בוודאי יענה: "הכול". הקב"ה זה הכול והכול זה הקב"ה. הוא ברא את השמים והארץ, הוא המנהל האדיר של כל הג'ונגל הזה והוא מעניק חיים לכל גרגר אבק. וכאן מעלים שני ענקי המחשבה היהודית - רבי יהודה הלוי ורבי אברהם אבן עזרא - שאלה עצומה:

איך יתכן שהקב"ה מעמיד בראש פסגת הישגיו אירוע אחד ונקודתי של יציאת מצרים? בפעם היחידה בהיסטוריה בה הקב"ה שולף 'כרטיס ביקור' ומציג את עצמו בפנינו, הוא מציג בראש הישגיו את האירוע של הוצאת בני ישראל מהכלא ולא את העובדה שהוא ברא את היקום מאין ליש?

הפעם אפתח בסיפור אישי: ביום ג' בתמוז תשע"א, לפני כמעט שמונה שנים, קבלתי טלפון מהשליח הראשי בראשון לציון, הרב יצחק גרוזמן: "היום הקדוש מחייב לקבל החלטות לפריצות דרך חדשות, וברצוני להציע לך להצטרף לחיי השליחות בעירנו וליטול אחריות לניהול בית כנסת מרכזי בעיר". הבעתי את הסכמתי והוא דיווח על כך במכתב "פדיון נפש" ששיגר אל ה'ציון' הקדוש של הרבי.

כחלוף חודשיים, באחד מלילות השבת, צעדתי עם ילדי לאותו בית כנסת, אך לא מצאנו את עצמנו. הציבור מבוגר, נוסח התפילה שונה מזה שאנו רגילים בחב"ד, וגם שעות התפילה המוקדמות לא התאימו למשפחה עם ילדים קטנים. הרמת ידיים ולא המשכתי ללכת לשם. אבל לבי הציק לי שאינני עושה את מה שהתחייבתי. חלפו עוד חודשיים וביום שישי אחד ראיתי באקראי מכתב שכתב הרבי מלובאוויטש אודות המשמעות הנצחית של יציאת מצרים. זה היה מסר מהמם, הוא היכה בי והרים אותי מעל כל הספקות. באותו ערב החלטתי לצעוד לבית הכנסת ומאז זה הפך להיות ביתי השני.

השיעור הקרוב יוקדש ללימוד שני מכתבים מדהימים של הרבי, שהופכים את סיפור יציאת מצרים למקור השראה מעצים אודות מסע הטיפוס הנצחי שמתקדם תמיד, זה שלעולם אינו נגמר.

אבל, כרגיל, אי אפשר לפתוח בלא חיור יהודי:

1. פתיחת עשרת הדברות: אנכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים - אבן עזרא: שאלני רבי יהודה הלוי מנוחתו כבוד: למה הזכיר אנכי ה' אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא אמר שעשיתי שמים וארץ?

בואו נעמיק יותר בשאלה: האמונה היהודית עומדת על שתי

פנחס ספיר, שר האוצר הנצחי בשלטון מפא"י, ערך ביקור באוניברסיטה העברית והסטודנטים הציפו אותו בתביעות: דיוור מוזל לצעירים, הקלות במימון הלימודים, הנחות בארנונה ועוד. "תרשום", אמר ספיר למזכיר הנלווה אליו, "תרשום כל בקשה ובקשה כדי לטפל בה כראוי". כשיצאו מהקמפוס אמר ספיר

גללים. יהודי מחויב לזכור כל יום ויום שתי עובדות: את בריאת העולם בשישה ימים, ואת נס היציאה ממצרים. כך הזכרנו בשבוע שעבר את דברי הרמב"ן הידועים, כי התורה אינה מזכירה שמות לימי השבוע ("סאנדיי", מאנדיי) ולא שמות לחדשי השנה ("אלול", תשרי). משום שאנו מצווים לספור את ימי השבוע לשבת ("היום יום ראשון בשבת"), ואת החדשים ליציאת מצרים. וכך לזכור כל העת את שני יסודות אמונתנו.

ובין שני היסודות הללו, איזה חשוב ומחייב יותר? לכאורה זיכרון הבריאה בשישה ימים. אחרי הכול היסוד הזה מקיף את כל חיינו מהשמיים ועד הארץ. וכאן מעלים הכוזרי והאבן עזרא את השאלה העצומה האמורה: כיצד עשרת הדברות מתבססים על יציאת מצרים ולא על בריאת העולם כולו?

למה הדבר דומה? נתאר לעצמנו נער שמורד בהורים שלו. הוא עוזב את הבית ואינו מכיר בסמכותם. האבא יוצר אתו קשר ואומר כך: "דע לך שאתה חייב לכבד אותי, כי פעם, כשהיית בן 12, הלכת מכות עם החברה בשכונה ואני אזרתי אומץ ושחררתי אותך מהם ביד חזקה ובזרוע נטויה..." כמובן, זהו טיעון שולי בשעה שהילד חייב להוריו את כל מה שיש לו. וכך לא ברור, מדוע מבסס הקב"ה את מסמך העקרונות היהודי – את עשרת הדברות – על אירוע בודד שהתרחש לפני 3300 שנה?

למען האמת, המרכזיות של נס היציאה ממצרים אינה נגמרת בעשרת הדברות, אלא מקיפה את כל החיים היהודיים. מצוות רבות ניתנו לנו שכל מטרתן היא לחיות ולנשום ולא לשכוח את נסי יציאת מצרים, ככתוב "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך".

ספר החינוך מצוה טז: ואין מן התימה אם באו לנו מצוות רבות על זה והנחת תפילין, פדיון בכורות, פרשת "ציצית", ברכת "גאל ישראל" בשחרית וערבית ועוד... כי הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו ועל כן אנו אומרים לעולם בברכותינו ובתפילותינו: 'זכר ליציאת מצרים'.

והשאלה נשאלת למה הנס הזה כל כך מרכזי יותר מכל שרשרת הנסים שמלווה אותנו מאז ומתמיד?

יתירה מכך – וזאת השאלה הגדולה מכולן: עיקר ההנצחה של יציאת מצרים היא כמובן בלילה הגדול של "ליל הסדר", ואולם תכלית הלילה הזה שונה לחלוטין מכל החגים האחרים המוכרים לנו. הלילה איננו רק נזכרים במה שהיה אז, לפני אלפי שנים, כמו בחנוכה ופורים, אלא היעד הוא אחר לחלוטין:

לשחזר את היציאה ממצרים ולחוות אותה שוב באופן הווה וחי, כאילו אנו בעצמנו יוצאים עכשיו ביחד איתם. כל מעשי הלילה הזה נועדו ליצור מודעות כאילו יציאת מצרים מתרחשת עכשיו, שוב, כעת. מוטל עלינו להרגיש כאילו אנו עצמנו סבלנו יחד איתם במצרים ואנו זוכים עכשיו לפתיחת השערים. לכן איננו רק קוראים הגדה אודות מה שהיה אז, כמו בפורים, אלא עוברים את אותה החוויה: אוכלים את המצה שהם אכלו, את המרור שהם סבלו, ואת כל זה עושים בהסיבה שהיא ממש "דרך חירות" ולא רק "זכר לחירות".¹

הגדה של פסח: בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שנאמר: 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמור, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים'. לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה, אלא אף אותנו גאל עמהם שנאמר: 'ואותנו הוציא ממש'.

רמב"ם הלכות חמץ ומצה ז: חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים... לפיכך כשסועד אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות והוא מיסב דרך חירות. וכל אחד ואחד, בין אנשים בין נשים, חייב לשתות בלילה הזה ארבעה כוסות של יין.

וכל זה מעצים את התמיהות הסובבות את אירוע היציאה ממצרים: מה זה נוגע אלינו? מתי נכנסנו למצרים ובעיקר מתי יצאנו ממנה? דומה כי מעולם לא היינו משועבדים יותר לכל החובות והלחצים מסביב – ומה מוטל עלינו לעשות אחרת בעקבות היציאה ממצרים שמתרחשת עכשיו ממש?²

1 סיפור: בתחילת שנות התשעים התעשרה ארץ ישראל במיליון עולים מרוסיה. זה היה אירוע 'יציאת מצרים' הגדול ביותר בדורנו. אולם העלייה הציבה אתגר משמעותי בפני הרבנות הראשית, לוודא את יהדות העולים.

פעם נכנס אדם בן 42 לבית הדין הרבני בתל אביב, בראשות הרב ישראל מאיר לאו, וביקש להוכיח את יהדותו. האיש הביא עמו שני עדים: אחד העיד כי השתתף בברית המילה שלו לפני 42 שנה, והשני היה חסיד חב"ד זקן שסיפר את הסיפור הבא: "אינני מכיר את האיש אישית, אבל הכרתי את אימא שלו. היא הייתה מנהלת מחלקה בבית חולים במוסקבה, היא לא הייתה דתית, אבל הקפידה בקנאות על מצווה אחת:

מדי יום הייתה מעשנת כשתי קופסאות סיגריות, אך בכל לילה, הייתה מוציאה סיגריה אחת ומניחה בקופסת חיסכון תחת המיטה. אחרי פורים הייתה מוציאה את 365 הסיגריות שהתקבצו במשך השנה ומביאה אותם אלי הביתה. אני הייתי מוכר אותם בשוק השחור, קונה כמה קילו קמח ואופה עבודה מצות לליל הסדר".

הרב לאו התרגש וביקש לדבר איתה: "אני חוגג ליל הסדר ערב אחד בשנה ואת חגגת אותו 365 יום בשנה".

2 ההסבר המקובל נמצא בתוך ההגדה עצמה: "אילו לא גאל הקב"ה את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים". היינו שנס הפסח שייך גם אלינו ישירות, משום שגם אנו היינו אמורים להיוולד בארץ המסוגרת הזו, שהרי מצרים הייתה מקום סגור ומסוגר. אמנם כמובן שהדברים צריכים הסברה: א. הרי הקב"ה הבטיח מראש לאברהם אבינו שנצא משם אחרי 430 שנה? ב. באותה מידה צריך לחגוג עוד הרבה ניסים קיימים שבלעדיהם כולנו לא היינו מגיעים לעולם, כמו המן שירד מהשמיים והמים מהבאר?

מהמדינה. כך נאמר בהמשך ההגדה: "מצה זו על שום מה? על שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם". כך שבדרך החוצה הם אפו מצות בזריזות בתור צידה לדרך.

פירוש ההגדה לאברבנאל, זבח פסח: גם זה אינו שווה לי, כי היה ראוי לומר די אכלו אבהתנא ביציאתם ממצרים? ולא בארעא דמצרים שמורה על ההרגל והתמדה כל זמן ישיבתם שם, וצריך עיון.

באמת, האבודרהם מרגיש בקושיה ומביא אפשרות שאבותינו אכלו מצות עוד בתור עבדים במצרים. משום שהמצות מתעכלות לאט והם מספיקות ליותר זמן, ולכן ניתנו להם על ידי הנוגשים המצריים. האבודרהם מביא עדות של גדול בישראל בשם רב יוסף האזובי שהיה שבוי כעבד במדינת הודו וקיבל לאכול מצה ולא חמץ. ואולם כפי שמקשים המפרשים, הרי לא נאמר בתורה שהמצה היא לחם עבדים, ואדרבה היא מתוארת בתור לחם החירות שאכלו אבותינו אחרי היציאה ממצרים? ולכן שבה ועולה השאלה, מה הכוונה במילים "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים?"

בשיחה ארוכה שנשא הרבי מליובאוויטש (ליקוטי שיחות יז/80 ואילך) מוצא בפסקה זו את מקור ההשראה והתביעה אודות המשמעות הנצחית של יציאת מצרים בחיינו.

3. נפתח עם סיפור חד: ר' גימפל אורמלנר היה יהודי מבוסס ממיאמי, הוא החזיק קרקע גדולה בעיר ובנה עליה בית אבות יוקרתי. פעם ביקר אצל הרבי מליובאוויטש בשבת בראשית ובאותה שבת מכרו בבית הכנסת את זכות ה'מצוות' של כל השנה. ר' גימפל – שלא הבין בדיוק מה קורה ורק שמע שאוספים כסף – אמר שהוא תורם אלף דולר לטובת בית הכנסת. באופן חריג, הרבי פנה אליו ואמר: "אני רוצה ממך \$5000".

ר' גימפל נבהל. ההון שלו היה מושקע בבניה והוא לא ידע מאיפה יביא סכום כזה במזומן מכאן לעכשיו. הרבי ראה את החשש על פניו והבטיח לו כי בשנה הבאה יוכל לתת כפל כפליים. האיש התחזק באמונה וציפה כל יום לעסקה משמעותית. השנה עברה ודבר לא קרה. בתוך תוכו הוא התפלא מאוד על דברי הרבי, וגם חשש שמא בשנה הבאה יבקש הרבי שוב והוא אינו יכול לתת כלום.

בערב ראש השנה פנו אליו מבית הרפואה שעמד צמוד לבית האבות שלו בהצעה למכור להם את הבניין. הם רוצים להתרחב והבניין ההולך ונבנה מתאים להם כמו כפפה ליד. ר' גימפל נטה לדחות את ההצעה, הוא השקיע כל כך הרבה כסף וחלומות בבניה, ולכן זרק סכום אסטרונומי כדי להיות בטוח שהם יסרכו. אך הנהלת בית הרפואה הייתה להוטה לסגור הסכם והשיבה בחיוב. הם חתמו על מסמך 'זיכרון דברים' והוא קיבל מקדמה במזומן על העסקה. החלק האשישי שלו בתוך המקדמה היה 15,000 דולר, פי 3 מאותם \$5000 שהוא נתן לרבי אשתקד.

ב. לפני שמתקדמים הלאה, נעלה עוד שאלה מעניינת ומסקרנת בפני עצמה שהמפרשים האריכו בה. חלק "מגיד" בנוסח ההגדה של פסח, שהוא עיקר טקסט ההגדה, נפתח בפסקה סתומה:

2. סדר מגיד, הגדה של פסח: הא לחמא עניא דאכלו אבהתנא בארעא דמצרים, כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישאל, השתא עבדין לשנה הבאה בני חורין.

בניגוד גמור לאווירה החגיגית מסביב, ההגדה פותחת עם פסקה קודרת שמתארת את מצבנו הבעייתי ומייחלת למצב טוב הרבה יותר. הפסקה מורכבת משלושה קטעים של עבר, הווה ועתיד: מתחילים עם העבר ומציגים את המצה בתור "לחם עוני" שאכלו אבותינו בארץ מצרים. אחר כך עוברים אל ההווה ומזמינים את העניים לבוא ולאכול אתנו. ולבסוף מייחלים כי אף שכעת אנו כאן, עבדים, לשנה הבאה נזכה להיות בארץ ישראל בני חורין.

וכמובן כל הקטע סתום מתחילתו עד סופו: א. מה המטרה בו? הרי הוא עומד בניגוד משווע לאווירת הגאולה והנסים שמקיפים את הערב? ב. למה יצא מכלל נוסח ההגדה ונאמר עוד לפנייה? הרי מקומו הוא רק אחרי שאלות "מה נשתנה" ותיאור ההגדה אודות כל הניסים ועד שמגיעים בסוף ל"כל מי שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו פסח מצה ומרור ... מצה זו על שום מה וכו'?"

ההסבר המקובל הוא שהקטע נועד בשביל החלק השני בו: הזמנת העניים לשולחן. בתחילת הסעודה מזמינים את העניים להתארח אצלנו בליל הפסח ופועלים להרגיע את אי הנעימות שלהם. אל תרגישו רע בכך שהנכם נאלצים להתארח, שכן "הא לחמא עניא", כולנו אכלנו בעבר לחם עוני במצרים עד שהקב"ה הוציא אותנו משם³. וכדי לשפר את מצב הרוח הקודר שהתפשט בניגוד לאווירת החג, ממשיכים ומבטיחים כי הגלות העכשווית היא זמנית ולשנה הבאה בני חורין בארעא דישאל.

אבודרהם הא לחמא עניא: בליל פסח יש הוצאה גדולה ואין ביד העניים לקנות די סיפוקם ... ואין לו מצה של מצוה ... חרוסת ומרור ויין לארבעה כוסות, לכך אומר כל דצריך ייתי ויפסח כלומר יבא ויעשה סדר הפסח. ואחר כך ידבר על לבם ואומר להם לא תבושו אם אתם סמוכים על שולחן אחרים – הנה השנה הזאת אנחנו ואתם משועבדים ולשנה הבאה יבא המשיח ונהיה אנחנו ואתם משוחררים.

אבל ישנה בעיה: אם המטרה היא להזמין את העניים לשולחן, היינו צריכים לאומרו בבית הכנסת או ברחוב היכן שישנם עניים? מדוע לאומרו כעת מאחורי דלת סגורה כשכולם יושבים סביב השולחן?

ויש כאן עוד שאלה גדולה, היסטורית: אנו פותחים את הקטע בכך ש'זה לחם העוני שאכלו אבותינו במצרים', אבל רגע, את המצה לא אכלו אבותינו במצרים, אלא מחוץ למצרים, אחרי היציאה

3 בכך מובן שהקטע הזה בארמית, משום שהוא נכתב בבבל ונועד לאוזני העניים שלא בקיאים בלשון הקודש.

מארץ מצרים', וגם נוגע יותר לכל הדורות ולא רק לאלו שיצאו ממצרים? חסידות עונה כך: הבריאה נועדה לעשות מהאין – יש, ואילו יציאת מצרים עשתה דבר יותר נעלה: אותות ומופתים שעניינם הוצאת היש מהעקרונות והגבורות של יש ובריאה. הנמשל בעבודת האדם: ללמוד ללכת בדרך ישרה לכתחילה, זהו דבר יחסית קל. אבל לשנות עקרונות ולצאת מגבולים שהתרגל לחיות בהם ... זוהי יציאת מצרים שהיא קשה הרבה יותר.

כיצד זה אפשרי? איך יכול האדם ללכת נגד כיוון התנועה ולפרוץ גבולות בכל מקום ובכל זמן?

כי יציאת מצרים גרמה לכך שהגבולות הם דמיוניים. כאשר הקב"ה הוציא אותנו ממצרים, הוא לא פרץ רק את הגבולות הגיאוגרפיים של מלכות פרעה, אלא את הגבולות שעומדים בפני יהודי באשר הם. המהר"ל מפראג מנסח זאת כך: יציאת מצרים הפכה את היהודי לבן חורין בעצם מהותו, לכוזה שהוא יותר חזק מההתמודדות שלו, ששום ניסיון אינו חזק ממנו. העולם הזה הוא אינו שטח הפקר, הוא אינו מתנהל מעצמו. יש לו בעל הבית ויש לו מנהל, והמנהל הזה מתאים את הניסיונות ליכולת הקיבול של כל אחד, ולכן עצם הניסיון מעיד כי הוא ניתן לפריצה ולהתגברות.

מהר"ל גבורות ה' פרק סא: יש מקשים מה הועילה לנו היציאה, הרי אנו משועבדים בשאר מלכויות? ... ודב"י הבאי הם כי כאשר יצאו ישראל ממצרים קיבלו הטוב בעצמם, עד שהיו ראויים בעצמם להיות בני חורין מצד עצמם מעלתם.

הנה סיפור מעורר השראה על אדם שהתמודד עם גבולות אימתניים באמת, שלא בערך להתפנקויות הטיפשיות שלנו, אבל האמין שיהודי הוא בן חורין בעצם מהותו: זה היה לפני 92 שנים בימי האימה והרשע של השלטון הקומוניסטי. בכל יום נתפסו יהודים, נכלאו, נשלחו למחנות עבודה ונרצחו ללא משפט. בחודש סיון תרפ"ז (1927) עצר השלטון את הרבי הקודם והוציא עליו גזר דין מוות. במהלך החקירה הוציא החוקר אקדה ונפנף בו מול עיניו של הרבי. בסופו של דבר, ברחמי שמים ובכוח השתדלות בינלאומית, הצליחו להמתיק את גזר הדין והרבי נשלח לשלוש שנות גלות בעיר נידחת.

ביום ראשון, ג' בתמוז, הרבי הובל אל תחנת הרכבת בפטרבורג כדי להילקח לעיר הגלות. למרות הסכנה ושוטרי החרש שמילאו את התחנה, אלפי יהודים התקבצו להיפרד מהרבי, הם סיכויים רבים שלא יזכו לראותו שוב. הרבי עמד בתחנת הרכבת של פטרבורג ואמר משפטים בלתי נתפסים:

ליקוטי דיבורים (לה"ק) ג, 33: ידעו כל העמים אשר על פני האדמה: רק גופותינו ניתנו בגלות ובשעבוד מלכויות, אבל נשמותינו בגלות לא ניתנו ובשעבוד מלכויות לא נמדו. סרו. חייבים אנו להכריז לעין כל, אשר בכל הקשור לדתנו, תורת ישראל מצוותיה ומנהגיה, אין מישהו יכול לכפות עלינו את דעתו.

בשמחת תורה הוא נסע לרבי שוב והפעם ציפה לשמוע את הסכום אותו יבקש הרבי. בסתר ליבו קיווה שהרבי יבקש סכום גדול ככל האפשר וכך יוכל לדעת כמה ירוויח בשנה הבאה בכפל כפליים... הוא התחזה בעקשנות מול החסיד ר' בערל ווייס על קניית הפסוק הראשון ב"אתה הראת" עבור הרבי, אך לבסוף נכנע וויתר. הוא קנה את הפסוק השני ואמר שהסכום יהיה 'על דעת הרבי'. בליבו קיווה שהסכום 'על דעת הרבי' יהיה עצום ורב...

אחרי שבת בראשית נכנס ליחידות ושאל כמה לכתוב בצ"ק? הרבי השיב: 126 דולר. אורמלנד נדהם. בשנה שעברה כשלא היה לו, הרבי ביקש 5000 דולר והשנה כשביכולתו לתת מבקשים 126?!. הרבי אמר כך: "אני לא זקוק לכסף שלך, אני צריך שתפרוץ את ההגבלות שלך. בשנה שעברה, הדבר נעשה עם הסכום ההוא, וכעת כמה שתיתן לא תרגיש את זה, ולכן תיתן מה שתיתן ולשם שמים!"...

הרבי העביר כאן מסר מהפכני שהוא לחלוטין אינו מובן מאליו: החיים היהודיים הם אינם רק למלא טבלת משימות, הם הרבה יותר מכך: לפרוץ את ההגבלות ולעשות את מה שאינו טבעי עבורך. המבחן הגדול של יהודי אינו רק בשאלה מה עשית, אלא מה זה תבע ממך? כמה היית צריך להתאמץ כדי לעשות את זה.

כי יהודי נדרש "לעבוד את ה'", ו"עבודה" פירושה משהו שדורש עמל ויגיעה, משהו שהוא מעבר לשגרה ונעשה כל כולו כמחווה של אהבה למען האהוב (ראו תניא פרק טו). כך ענה פעם הרבי ליהודי ששאל מהי נתינת צדקה ראויה? הרבי ענה: כשמתחיל להיות לך קשה לתת...

זה כמובן דבר שקשה לקבל אותו: הטבע האנושי שואף ליציבות ורוגע. ככל שהאדם מתבגר הוא מתעניין יותר ביציבות וכסף, ופחות ביצירה ובנייה. בעוד שהנער מורד בכל, המבוגר מקבל את החוקיות של החיים וחותר להתייצב בתוכם. ואילו הדרישה היהודית היא הפוכה: ללכת נגד כיוון התנועה. להישאר צעירים לנצח ולא להפסיק להגביה לעצמנו את הרף.

ובדיוק מהסיבה הזו, עשרת הדברות מתחילים עם בשורת יציאת מצרים ולא עם הבשורה הגדולה יותר, לכאורה, בריאת השמים והארץ. שימו לב לנקודה הכבירה הבאה: בריאת השמים והארץ אומרת שהקב"ה מסוגל ליצור בראים חדשים, ואולם יציאת מצרים מעבירה מסר עוד יותר גדול:

אנשים קיימים יכולים וצריכים להשתנות. לא רק שהקב"ה בורא יצורים חדשים מאין ליש, אלא תובע מהיצורים הקיימים לברוא את עצמם מחדש. או בסגנון אחר: בריאת השמים והארץ זה העולם שהוא ברא עבורנו, ואילו יציאת מצרים זה העולם שאנו אמורים לברוא עבורו. יציאת מצרים היא לא רק אירוע חולף, היא קריאה תמידית לעשייה: אל תפסיקו לשאול "מה אעשה כשאגדל?" כשם שילד בטוח שהוא יהיה שונה בעתיד ממה שהוא עושה כיום, כך אומרת התורה: אף פעם אל תסתכלו על עצמכם כאל בוגרים מדי מכדי להגביה לעצמכם את הרף.

3. אגרות קודש מתורגמות לשון הקודש א/30: האבן עזרא שואל, היה צריך להיות כתוב 'אנוכי ה' אלוֹקִיךָ אשר בראתי שמים וארץ' שהוא דבר גדול יותר מאשר 'הוצאתיך

כי מה שמכניס לגן עדן הוא לא העשייה הגדולה, אלא החידוש שנוצר ביחס למה שטבע כך הבורא.

הסיפור השני מצמרר עוד יותר (עבודה זרה יח): אלו היו ימי גזרות השמד והאימה של עשרת הרוגי מלכות. בכל יום סחבו הקלגסים הרומאיים עוד מגדולי אומתנו והמיתו אותם במיתות משונות. באותם ימים נכנס התנא רבי חנינא בן תרדיון לבקר את רבו, רבי יוסי בן קיסמא. הרב אמר לתלמיד כי הוא שומע עליו דברים קשים, הוא שומע כי רבי חנינא ממשיך ללמד תורה ברבים ובכך מכניס עצמו לסכנת חיים ממשית כי הצוררים יתפסו ויהרגו אותו.

רבי חנינא הקשיב ושאל, האם לדעת הרב, הוא עתיד להיכנס לגן עדן? הרב ביקש לשמוע על מעשה טוב שעשה וכך יוכל לדעת האם הוא ראוי להיכנס לעולם שכולו טוב. רבי חנינא חשב ואז סיפר כי בנוסף ללימוד התורה, הוא גם פועל כגבאי צדקה ואוסף כסף מיהודים עבור עניים בירושלים. פעם בליל פורים הוא עשה סדר עם הכסף שהצטבר ומצא מאה שקלים שלא ידע אם הם שייכים לארנק הצדקה או לארנק הפרטי שלו. הוא היה יכול לעשות "יחלוקו", אבל לא התלבט ומסר בשמחה הכול לצדקה. הרב התפעל מהסיפור ואמר כי המעשה הזה מעניק בוודאי כרטיס כניסה לגן עדן.

וכמובן, אין סיפור תמוה יותר: מדובר כאן על תלמיד שמוסר נפשו ללימוד תורה ברבים, הסוף היה שהם אכן תפסו אותו לומד בספר תורה וכרכו את גופו בספר וזרקו אותו לתוך האש. ובכל זאת כל זה לא מוכה בכניסה לגן עדן. רק העובדה שהוא פעם נתן מאה שקל לצדקה – מה שכולנו עושים כל העת – פותחת בפניו את ההיכלות של מעלה. מה הנקודה כאן?

מבאר רבינו הזקן (תורה אור יט, ב): התשובה על השאלה 'האם אזכה להיכנס לגן עדן', תלויה בדבר אחד: האם עשית משהו שהוא מעבר לטבע, האם נתת לקב"ה נתינה כזו שאינה נובעת מצד האופי, אלא רק מצד ההתמסרות לעבודת ה', ולכן רבי יוסי ביקש מתלמידו לשמוע על מקרה בו פרץ פעם את גבולותיו הטבעיים?

רבי חנינא הבין היטב את השאלה וענה כך: אני כל חיי לומד תורה, אבל יש לי הוכחה שלימוד התורה שלי אינו נובע מהאופי הטבעי שלי. אדם שמסור ללימוד תורה ביום ובלילה, הוא בדרך כלל טיפוס מסוגר ומכווץ שחי עם עצמו ואינו מתחבר אל החיים התוססים. אדם כזה בדרך כלל אינו נהנה לפזר כסף ומעדיף לחיות עם מה שיש לו. ואולם ברגע שפתחתי את הכיס ונתתי צדקה בקלות, זה מוכיח שבטבעי אני אדם אוהב חיים ונהנה לחיות, ומכך מוכח שלימוד התורה שלי אינו זורם בטבעיות, אלא נעשה מתוך מאמץ של מסירות נפש. ואכן, כאשר שמע זאת רבי יוסי, הסכים לכך בהתלהבות.

ה. כעת נוכל לסגור את הפינה האחרונה ולהבין מדוע ההגדה נפתחת בפסקת "הא לחמא עניא": מה המטרה בקטע הקודר הזה שמתחיל את חגיגת הסדר דווקא עם תזכורת לגלות שנמצאים בה?

כאשר מתיישבים בחגיגות לסעודה המפוארת והיקרה בשנה, הגברים מסבים על כריות כמו בני מלכים, והיין נשפך כמים, הבן

בשעתו, זה היה נשמע כמו חלום בלתי ניתן לעיכול. הרבי מוקף שוטרים, הוא בדרך להישלח לעיר גזירה, ורבים מאלו שבא להיפרד ממנו מסרו נפשם ונהרגו על ידי השלטון. אבל השנים חלפו ומהשלטון הקומוניסטי האימתני לא נשאר דבר, ויהדות רוסיה הולידה את אחת ממהפכות התשובה הגדולות שהתרחשו מאז ומעולם. וגם הקשר אחד אקטואלי: בשבוע שעבר, טס ראש ממשלת ישראל למה שהיה עד לא מזמן, גיא הגיהנום, משרד ההגנה של רוסיה בקרמלין, כדי לקבל את נעליו של החייל זכריה באומל הי"ד, שחיילים רוסיים חפרו באדמה כדי להוציא אותם עבורנו ועבור יקיריו...

זה הפשט שלא רק חומות מצרים נפרצו, אלא כל החומות העומדים בפני יהודי באשר הם. הנה תמצית רעיון "ציאת מצרים בכל יום יום" באגרת נפלאה של הרבי:

אגרות קודש כ/קה: כבוד קדושת מורי וחמי סיפר שבעת התחילו לעסוק במסחר, ביקש מכבוד קדושת אביו 'שלא יהיו לו דפוסי חשיבה של בעל בית'? הכוונה היא כאלו שהם שומרי תורה ומצוות במילואם, אבל כל משך חייהם הוא כמו האתמול, והמחר כהיום... ולא עוד אלא ששאיפה לשינוי היא ענין משוגע בעיניהם, מחוץ למסגרת השכל הבריא. וכמה מאירים דברי רבינו הזקן בספר התניא שלו, שבלשון המשנה 'בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאילו יצא ממצרים' – הוסיף רבינו המילים: 'ובכל יום ויום'.

ד. בהתאם ליסוד הזה⁴, מבארת תורת החסידות שני סיפורים תלמודיים מפורסמים ותמוהים עד מאוד. מדובר בשני גדולי עולם שלא היה רגע אחד בלתי מושלם בחייהם, ובכל זאת בסוף חייהם התענו במחשבות קשות האם הם ראויים להיכנס לגן עדן.

הסיפור הראשון הוא על רבן יוחנן בן זכאי. רבן יוחנן היה גדול הדורות. לא סתם הוא החכם היחיד לאורך ההיסטוריה שלא היה ממשפחת הנשיאים ובכל זאת נקרא בשם "רבן" ולא "רבי". הוא זה שאחראי לכך שהתורה לא השתכחה אחרי החורבן בירושלים ועברה להיבנות ביבנה. גם באופן אישי נאמרו עליו דברים מופלאים, כמו שמעולם לא שח שיחת חולין ולא הלך ארבע אמות בלא תורה. ובכל זאת מספרת הגמרא בברכות כי ברגעי חייו האחרונים הוא פרץ בבכי מאימת הדין, ואמר שאינו יודע לאיזו דרך מוליכים אותו בבית דין של מעלה.

מה הכוונה בסיפור? וכי רבן יוחנן לא ידע שמעולם לא שח שיחת חולין?! אם הוא לא ראוי להיכנס לגן עדן – מי כן יכול להיכנס לשם? למי כן נועד השכר המובטח בשמים?

אחד ההסברים אומר (דרך חיים א, א) כי רבן יוחנן ידע שמסר נפשו על לימוד התורה, אבל הוא התלבט האם פעם אחת זכה לפרוץ מיצר? האם עשה משהו שאינו טבעי עבורו? הוא נולד צדיק, בעל נפש טבעית של התמדה וקדושה, ולכן תהה לעצמו האם זכה במשהו להיות בעל תשובה?

הצעיר אינו מבין על מה החגיגה? מי כאן בני חורין? אם יצאנו ממצרים כמו בני מלכים, מדוע בכל דור קמים עלינו לכלותנו?

כדי ליישב את הסתירה, אנו מתחילים בקטע של תיאום ציפיות. אנו מסבירים לבן ולעצמנו כי יציאת מצרים לא השלימה את הגאולה, היא הייתה רק השלב הראשון שלה. יותר משיציאת מצרים הייתה אירוע של גאולה, היא אירוע שקורא לנו לחולל גאולה בכל יום מחדש.

כאשר אבותינו יצאו ממצרים, הם היו שקועים בתוך מט שיערי טומאה ויצאו רק בגלל שהקב"ה שלף ומשך אותם משם. ולכן אנו אומרים: "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים", כלומר, לא בתוך מצרים הפיזית, אלא במצרים הנפשית, הרוחנית, משום שהם מעולם לא יצאו מהמצרים הרוחניים באופן עמוק ומוחלט. ומה שמוטל עלינו כעת הוא להמשיך ולהתמיד את הגאולה הזו על עוד ועוד נקודות בחיינו עד ש"לשנה הבאה בארעא דישראל, לשנה הבאה בני חורין".

4. ליקוטי שיחות יז/85: כאשר מתיישבים לשולחן הסדר, הבן אינו מבין מדוע גאולת מצרים לא הייתה נצחית ואחד-ריה החלה גלות קשה ש'בכל דור קמים עלינו לכלותנו'? הוא אינו מבין מדוע לאחר שיצאו ממצרים ברכוש גדול, ישנה עניות כזו עד שאורחים עניים אין להם לקנות צרכי החג? ובהמשך נקרא על הבן הרשע שלא רוצה לצאת ממצרים? על כך מתחילים בקטע של 'הא לחמא עניא', כי את הלחם הזה אכלו אבותינו במצרים והם למעשה לא נגאו לו לגמרי משם. שכן הגאולה רק פתחה את הצינור, ומאז מוטלת עלינו המשימה להתקדם ולהיות בני חורין, 'השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל'.

ונסיים בנקודה אחרונה: הרבי הזכיר פעמים רבות כי בשולחן הסדר של חמיו, הייתה אמירת ההגדה נקטעת ברעיונות וביאורים שונים. ואולם היה קטע אחד בו לא הרשה הרבי לעצור: בפסקת "דיינו".

כדי שיהודי לא יחשוב שהוא יכול לעצור באמצע הדרך, שהוא לא יעלה ברעתו שבאמת "דיינו" במשהו שהוא פחות מהגאולה השלמה. כל עוד ישנו מיצר אחד שאפשר לפרוץ אותו ולא פרצנו, הרי הגאולה אינה שלמה ועוד לא עמדנו במשימה שלנו. זאת הקריאה האמתית של ההגדה של פסח: לשאוב את ההשראה והכוחות מליל הסדר, כדי לפרוץ עוד ועוד גבולות ולהתמסר בלב שלם לעבודת ה'. זאת המסילה שתביא אותנו עוד לפני חג הפסח הזה לגאולת עולמים כפשוטו ממש.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי

ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

השיעור המלא באתר
haravshneor.co.il